

Luka Ilić

PEREGRINATIO ACADEMICA IN ŽIVLJENJSKA POT MATIJE VLAČIĆA ILIRIKA: OD LABINA DO WITTENBERGA

Matijo Vlačića Ilirika je pot, njegov *peregrinatio academica*, vodila iz rojstnega kraja Labina in 2.200 kilometrov daleč čez Alpe, s postanki v Benetkah, Augsburgu, Baslu, Tübingenu in Regensburgu, dokler ni končno prispel v Wittenberg, vse skupaj pa je trajalo pet let. Takšen podvig je celo dandanes in ob uporabi modernih transportnih sredstev osupljiv in zavidanja vreden. Preden se je začel izobraževati, je Vlačić prvih šestnajst let svojega življenja preživel v istrskem mestu Labinu (Albona) – to pa je bilo tudi najdaljše obdobje, ki ga je preživel v enem kraju. Pa vendar je prav o tem obdobju njegovega življenja dostopnih najmanj podatkov.

V svoji biografiji o Vlačiću je Mijo Mirković zapisal, »da niti Vlačičevo delo niti njegova pisma ne vsebujejo podrobnosti o njegovem očetu, materi, sorodnikih ali otroštvu«. Sam to razlaga z besedami, da »Vlačić piše na način, ki nakazuje, da se je njegovo življenje začelo v trenutku, ko se je ob pomoči [svojega sorodnika], frančiškana Balda Lupetina, prvič srečal s protestantizmom in se je odločil, da bo tudi sam postal protestant« (Mirković 1960, 14).

Čeprav o Vlačičevem otroštvu in njegovi družini ne vemo veliko, nam nekateri viri odkrivajo podatke o okolju in razmerah, v katerih je odraščal. Italijanski zgodovinar Marino Sanudo ml., Vlačičev sodobnik, je z očetom obiskal Labin in v svoj dnevnik zapisal, da je imel kraj leta 1483 300 gospodinjev in 350 odraslih prebivalcev (Sanudo 1847, 456). Kljub svoji majhnosti je bil Labin pomembno naselje v vzhodni Istri. Ko

je leta 1420 postal del Beneške republike, so zgradili veliko novih stavb, to pa je sooblikovalo arhitekturno podobno starega mesta, kakršna je ohranjena še zdaj. Sanudo tudi poroča, da so krajani poleg italijanščine govorili tudi hrvaško.

Leta 2008 je istrski Državni arhiv v Pazinu objavil kritično izdajo s prepisom uradnih zaznamkov med letoma 1525 in 1550, ki jih je hranil labinski duhovnik, ki je bil hkrati apostolski in javni notar, Bartolomej Gervazij (Bartolomeo Gevrasio).¹ Na tretjem simpoziju o Vlačiču, leta 2010, je Tullio Vorano predstavil nekatere podatke o družini Vlačić, ki jih je bilo mogoče rekonstruirati na podlagi teh dokumentov (2012, 316–33). V njih se pojavita Vlačičev oče, Andrea Franković alias Vlačić, in hiša, ki jo je imel v lasti v starem mestu: leta 1535 je že zapisano, da je umrl. Oporoka, ki jo je zapustila Vlačičeva sestra Celija februarja 1546, omenja tri brate, Franja, Jakova in Matijo, ter dve sestri, Dominiko in Martino. Ti Vlačičevi bratje in sestre so leta 1546 še živeli, ni pa znano, ali je imel še kakšnega in ali je kateri umrl v otroštvu. Prav tako ni jasno, ali so imeli vsi isto mater. Oporoka nakazuje, da je imel Matija v lasti zemljo, ki jo je obdelovala Celija. Verjetno je ob obisku Labina leta 1563 Vlačić prodal prav to zemljo. Vemo namreč, da je leta 1563 obiskal Labin, Ljubljano in Benetke, saj je o svojem potovanju istega leta pisal v pismu Hartmannu Beyerju v Frankfurt. V njem je zapisal, da pridigajo pravo vero (*vera religio propagator*) v Karniji [na Kranjskem], na Hrvaškem, Koroškem in Štajerskem.² Tudi Primož Trubar je poročal o Vlačičevem obisku v Ljubljani, ko se je iz Labina vračal v Regensburg:

Ilirik je bil tukaj pri meni 8 dni. Moji milostni gospodje so mu na mojo prošnjo poklonili 32 tolarjev. Njegovega učenca Sebastjana Krelja bodo

- 1 Med njimi *Testamentum Celie file, quondam ser Andree Francouich*. V Ladić in Orbanić 2008, 157–58.
- 2 »Fui hac aestate Venetijs et in patria, ac reperi homines mediocriter veritatis cupidos. In Carnia, Croatia, Carinthia et in finibus Styriae sic satis vera religio propagatur. Hisce diebus hic ordinabuntur 3 ministri illuc ad functiones vocati. Orabis igitur Dominum, ut et illis im umbra mortis fedentibus celestis lux exoriatur.« (Vlačić 1563) Mirković (1960, 217) pomotoma navaja, da je bila ta korespondenca uničena v požaru med drugo svetovno vojno.

moji milostni gospodje na prvem prihodnjem deželnem zboru sprejeli za mojega pomočnika. Ilirik je odjezdil proti Koroški, v samostanih išče stare rokopise, pa bo šel znova v Regensburg k svoji ženi in 7 otrokom. (Trubar [1563] 1986, 154)³

Drugo poročilo, ki potrjuje, da je bil v Sloveniji, prihaja od Matije Klombnerja, ki je 23. julija 1563 iz Ljubljane o tem pisal Ivanu (Hansu) Ungnadu.⁴

Mladi Vlačič je Labin zapustil 1536, ko je imel šestnajst let, in šel študirat v Benetke. O tem obdobju je doslej najdenih zelo malo dokazil, kar pomeni, da je to drugo najmanj dokumentirano obdobje Vlačičevega življenja. Večina virov, ki govorijo o Vlačičevih izkušnjah v *La Serenissima Republica*, prihaja iz njegovih lastnih zapisov: pisem, posvetil in predgovorov, ki so spremljali njegove knjige in v katerih obuja spomine na svoje tamkajšnje izkušnje. Iz njih lahko rekonstruiramo naslednje:

Benetke, ki jih je spoznal Vlačič, so bile leta 1536, ko je umrl Erazem Rotterdamski, že pod močnim vplivom humanizma. V mestu se je celo razvila njegova posebna veja, tako imenovani beneški humanizem, s katerim so se ukvarjali na Novi akademiji (*Accademia Aldina*), ki so jo sestavljali učenjaki in kleriki v krogu, ki se je zbiral pri vplivnem založniku Aldu Manuziu (Aldus Manutius). Giovanni Battista Cipelli, znan tudi kot Egnazio, je bil med ustanovnimi člani akademije. Bil je viden renesančni humanist in Erazmov prijatelj, z njim pa si je občasno do leta 1534 tudi dopisoval. Egnazio je postal Vlačičev učitelj v Šoli sv. Marka, ko je mladi Matija začel svoj triletni študij v Benetkah. Pri Egnaziu se je Vlačič seznanil s humanističnimi idejami in z Erazmovim delom, vključno z

3 Tj. Rajhman 1986, 154. Rajhmanov prevod prepisa »Der Jlliricus ist alhie bey mir 8 tag gewest. Meine genedige herrn auf mein anpringen haben jme 32 thaller verehrt. Seinem discipulum Sebastianum Khrellium werden meine genedige herrn im yeczundt nechstkühnfftigen lanndtag mir zu einem gefülffen annemen. Jlliricus ist auf Kharenndten zuegeritten, suecht in den clössteren alte geschribne buecher. Wirdt sich wiederumben gen Regenspurg zu seinem weyb vnnd 7. khindern erheben.« Navedeno po Rajhman 1986, 153. Hranjeno v: Stuttgart, Hauptstaatsarchiv, A 63, Büschel 13.

4 Pismo hrani Univerzitetna knjižnica v Tübingenu. Povzetek pisma in izbrane odlomke lahko najdemo v Kostrenčič 1874, 184–85.

njegovim prevodom *Nove zaveze* iz grščine v latinščino (gl. Ilić 2015). Vlačić se je tako seznanil s humanističnim poudarjanjem vrnitve k študiju izvirnih virov (*ad fontes*), ki sta ga predstavljala tako Manuzio, ki je predvsem zbiral in izdajal klasike, kot njegov učitelj Egnazio. Pozneje se je vse življenje posvečal učenju klasičnih jezikov ter zbiranju in objavljanju antičnih virov.

Med svojim beneškim obdobjem je Vlačić izrazil zanimanje za študij teologije. Njegov sorodnik, Baldo Lupetino, ki je bil na položaju frančiškanskega provinciala v samostanu San Francesco della Vigna, mu je skrivaj dal Luthrove spise in mu svetoval, naj se odpravi v Nemčijo, ne v samostan, če hoče študirati teologijo (Twisten 1844, 38).⁵ Kmalu se je mladi Ilirik po treh letih v Benetkah odpravil čez Alpe.

Za Vlačića so bile Benetke kot izhodišče za njegov *peregrinatio academica* naravna, celo logična izbira, enako kot za druge, ki so živeli ob severnem Jadranu pod oblastjo Beneške republike. V Benetkah sta bila postavljena dva temelja Vlačićeve prihodnosti. Za poznejšo študijsko pot je bilo njegovo poglobljeno srečanje s humanistično izobrazbo v Benetkah izjemnega pomena. Ker je svojo osnovno humanistično izobrazbo pridobil v Benetkah, lahko rečemo, da njegovo poznejše zanimanje in dobro znanje klasičnih jezikov ne izvira toliko iz njegovih poznejših stikov z Luthrom in Melancthonom, ampak iz njegovega zgodnjega usposabljanja v šoli Sv. Marka in pod vplivom Manuzijeve založbe (*Aldina*).

Vlačićevo bivanje v Benetkah mu je prineslo tudi pomemben preobrat v osebnem življenju. Njegova odločitev, da bo študiral protestantsko teologijo, in nasvet, naj tega ne počne na kateri od beneških univerz, na primer v Padovi (ki je bila pod beneškim nadzorom med letoma 1405 in 1797), ampak v Nemčiji, je pomenila, da se je odpravil na pot, s katere ni bilo vrnitve. Čeprav njegovo izobraževanje dotlej ni bilo neobičajno,

5 Tj. Vlačić (1549) 1844, 38: »[P]ripovedoval mi je, kako je Luther evangeliju vrnil dostojanstvo, mi pokazal nekaj spisov in svetoval, naj ne hodim v samostan, če želim študirati teologijo, marveč v Nemčijo. Pri priči sem bil skupaj s prijatelji pripravljen, in se nekaj tednov za tem odpravil v Nemčijo«. Gl. tudi Kaufmann 2001, 289.

pa tistega, kar je sledilo, ne moremo več imenovati za tipičen *peregrinatio academica*, saj je njegovo potovanje postajalo vse bolj versko motivirano.

Vlačič se je na severni strani Alp najprej ustavil v Baslu, kjer se je leta 1539 vpisal na univerzo.⁶ Živel je pri profesorju Simonu Grynäusu, ki je poučeval staro grščino in je med svojimi sodobniki veljal za pomembnega filozofa, filologa in teologa. Grynäus je bil Erazmov prijatelj in njegov naslednik na Univerzi v Baslu. Vlačičev profesor je bil tudi Johannes Oporinus, ki ga je učil grščino; med njima se je spletlo prijateljstvo in sodelovanje, ki je trajalo vse življenje, Oporinus pa je pozneje natisnil veliko Vlačičevih besedil. V doslej neobjavljenem pismu s 30. novembra 1539 je Oporinus pisal profesorju Joachimu Camerariusu v Tübingen in ga prosil, naj pozdravi Vlačiča (Steinmann 1967, 69). To kaže, da je slednji v Baslu preživel le en semester, potem pa se je preselil v Tübingen. Med študijem v Baslu je mladi Vlačič zagotovo imel stik z intelektualno zapuščino velikega humanista Erazma, ki je v mestu živel in delal v treh obdobjih svojega življenja (1514–1516, 1521–1529 in tik pred smrtjo, 1535–1536). Njegovo posvečanje študiju svetopisemskih jezikov, posebej grščine, na tej stopnji izobraževanja se je kasneje izkazalo za ključno pri Vlačičevem preučevanju biblijske eksegeze in hermenevtike.

Iz Basla je Vlačič odšel v Tübingen, kjer je študiral pri Matiji Grbcu (Garbitius/Grbić), ki je bil prvi znani protestant z ozemlja današnje Hrvaške in je prihajal iz Istre.⁷ Grbac je bil – prav tako kakor Grynäus v Baslu – profesor grščine in je pred tem grščino poučeval na Univerzi v Wittembergu. V Tübingenu ni poučeval le grščine, ampak tudi latinsko književnost in poezijo, od julija 1544 pa tudi etiko. Poleg tega, da je predaval grške klasike, je tudi sam pisal in objavljial poezijo v grščini in latinščini. Mladi Vlačič je med svojim bivanjem v Tübingenu stanoval pri njem. Poučeval ga je tudi humanist in polihistor Joachim Camerarius in tako je med študijem ostajal pod vplivom humanizma. Prav Camerarius

6 Celoten imatrikulacijski zapis v Wackernagel 1956, 22 (št. 4), se glasi: »Matheus de Francistis de Albona Polensi Dioec. [esi] in Illirico, sub Venetorum ditione, pauper«.

7 Za več o Grbcu gl. Ilić 2011, 65–79.

in Grbac sta mu svetovala, naj odide v Wittenberg in tam nadaljuje magistrski študij.

Študent Vlačić je leta 1541 prispel v Wittenberg in se (1. maja) vpisal v letni semester kot berač (*pauper gratis inscriptus*) (Förstemann [1841] 1976, 191).⁸ Akademsko gledano je bil Wittenberg zenit njegovega študija, vrhunec njegovega *peregrinatio*. Zdaj je bil v samem središču luteranske reformacije in v njenem intelektualnem jedru. Univerza je takrat že postala pomembno evropsko teološko središče in je kot takšna privlačila množico študentov iz različnih držav, ki so se želeli seznaniti z Luthrovimi nauki. Vlačićevo študentsko življenje je bilo omejeno na njegovo sobo, univerzo in cerkev. Poučevala sta ga Luther in Melanchthon, posvečal se je študiju, da je zaslužil nekaj denarja, pa je inštruiral druge študente v grščini in hebrejščini. V pismu iz leta 1544 je Luther omenil Vlačićevo študijsko predanost, ko ga je opisal kot »studiosissimus« (1947, 681).⁹

Vendar pa so prvi meseci v Wittenbergu za Vlačića pomenili tudi globoko duhovno in osebno krizo. Po treh letih študija v nemško govorečih deželah, ko se je učil nemščine in se prilagajal razlikam v kulturi, podnebjju in prehrani, so ga obhajali dvomi glede njegove pravkar pridobljene luteranske vere. Sredi osebne krize se je zasebno srečal z Luthrom, ki ga je tolažil in z njim spregovoril o svojem primeru, ko je šel sam skozi podobne boje (*Anfechtung*), in ga spodbujal z Božjo besedo. Ta izkušnja je še okrepila Vlačićevo občudovanje Luthra.

Tako je Wittenberg predstavljal drugi obrat v Vlačićevi evangeličanski veri: njegovi luteranski nazori so se tukaj konsolidirali. Vendar pa je bil to samo vrh dolgega potovanja, izobraževanja, pri katerem so pomembno vlogo odigrale tudi njegove prejšnje študijske in osebne izkušnje v Benetkah, Baslu in Tübingenu. Wittenberg mu je razširil tudi akademska obzorja: potem ko je že prej pridobil temelje v renesančnem humanizmu, je tu spoznal, kako uporabljajo humanizem za metode in cilje reformacije. Wittenberg je bil zadnja postaja na Vlačićevev *pe-*

8 V vpisnih knjigah na Univerzi v Wittenbergu je Vlačić naveden kot »Matheus Wutzer ex Dalmatia«.

9 Tj. WA.Br 10, 681: »Cum vero Matthias Illyricus vestri studiosissimus ...«.

regrenatio. Leta 1544 je dobil mesto predavatelja za hebrejščino na filozofski fakulteti in leto pozneje se je poročil s hčerko pastorja iz okolice Wittenberga. 25. februarja 1546 je pridobil magistrski naziv, študij je končal kot najboljši v razredu z devetintridesetimi študenti.

Življenje v Wittenbergu ni pomenilo samo, da je bil fizično oddaljen od doma, ampak je bil v tudi versko in intelektualno povsem drugačnem svetu od Labina. Vlačić doma ni zapustil le telesno: vstopil je tudi v nov svet misli in vere. Tako na akademski kot osebni ravni se je počasi odmikal od domovine in njenih ljudi. Verjetno lahko domnevamo, da je v Benetkah še vedno imel stik z ljudmi, ki so govorili hrvaško, saj je znano, da je v mestu živel veliko ljudi iz Istre in otokov pa tudi z dalmatinske obale. Ti ljudje, večinoma pomorci in trgovci, so razvili svoje družbene in kulturne ustanove, že preden je v mesto prišel Vlačić. Ko pa je potovanje nadaljeval čez Alpe, večinoma ni imel osebnih stikov z ljudmi iz domovine. Izjema je bil Tübingen, kjer je živel pri Grbcu. V nasprotju s študenti iz drugih dežel, na primer z Madžari, ki jih je bilo sredi 16. stoletja v Tübingenu veliko (Tamáska 2008), je bilo študentov iz Vlačićeve domovine onstran Alp izjemno malo. Zato ni imel tovarištva in podporne mreže, ki jo lahko omogoči takšna družba rojakov. Je pa vseeno ostal v stiku s posamezniki, s katerimi je študiral ali ki jih je poučeval, kar dokazuje na primer pismo, ki ga je dobil od svojega bivšega študenta, Emericusa Zigeriusa (Zigerus/Imre Eszéki Szigeti/Mirko Ciger) iz Osijeka, in ki ga je objavil, ko je živel v Magdeburgu, skupaj s sedemstranskim uvodom, ki ga je napisal sam. V pismu je Zigerius opisoval najnovejša osvajanja otomanskih Turkov v srednji in južni Evropi in pisal o položaju protestantov, ki so živeli na področjih pod otomansko oblastjo (Zigerius 1549).

Vlačićeva odločitev, da zapusti varno zavetje italijanskega katolištva in beneškega mestnega življenja, je bila prelomna, navdihnil pa jo je Baldo Lupetino, a tudi sporočilo, ki je prihajalo iz Wittenberga in drugih središč reformacije.

Vlačić ni bil sin bogatih staršev – v nasprotju s številnimi drugimi študenti iz srednje in jugovzhodne Evrope, ki so prihajali iz premožnih družin in so se za študij v tujini odločili ob vsestranski družinski pod-

pori, na primer Vlačičev sodobnik Andrija Dudić (Andreas Dudith). Vlačičeva imatrikulacijska dokumentacija, v kateri se je dosledno predstavljal kot berač, razkriva njegov družbeni položaj. V takšnih okoliščinah je bilo še posebej pomembno, da je uporabil eno tipičnih prednosti, ki jih je ponujal *peregrinatio academica*, namreč: vzpostavljanje družbenih stikov, omrežij, ki so deloma temeljila na klientelističnih odnosih (gl. Irrgang 2002).¹⁰ Poznamo več primerov ljudi, ki jih je Vlačič spoznal na svojem potovanju iz Benetk v Wittenberg in so bili ključnega pomena za vzpostavljanje mreže ljudi, ga finančno podpirali, objavljali njegova besedila ali pa so bili politično vplivni in so se zavzeli zanj in za cilje, ki jih je predstavljal.

V nasprotju s številnimi drugimi srednjeevropskimi mladeniči v šestnajstem stoletju, med njimi tudi tistimi, ki so študirali protestantsko teologijo in so se po koncu svojega *peregrinatio academica* vrnili domov ter začeli uveljavljati tisto, česar so se naučili, v domačem okolju, se Vlačič nikoli ni vrnil v domači Labin. Samo enkrat je skrivaj prišel nazaj, leta 1563, ko je prodal svojo zemljo. Vrniti se ni mogel, ker so njegova dela prepovedali z rimskim seznamom prepovedanih knjig iz leta 1559, zaradi česar bi tvegala, da ga bo inkvizicija zaprla in morda usmrtila (*Index* 1559, F4r). Njegova dela so se uvrstila tudi v naslednji dve izdaji seznama v letih 1564 in 1582. Vlačiča je to žalostilo in njegova besedila s časom vse bolj pričajo o tem, kako je hrepenel po rojstnem kraju. Čeprav je bil fizično odsoten, je sledil dogodkom v regiji in si na različne načine prizadeval, da bi razširil protestantsko reformacijo v beneških in hrvaških deželah.

Eden od doslej neznanih dokumentov potrjuje nekatere podatke, ki zadevajo začetke Vlačičevega *peregrinatio academica*. Baldisera Trivisan (Balthasar Trivisanus), med letoma 1568 in 1570 labinski in plominski župan (Plomin/Flanona/Fianona), je 19. junija 1569 lastnoročno podpisal

¹⁰ Irrgang tudi pokaže, da so bile študijske migracije (vsaj v 15. stoletju) veliko redkejšje, kot je to njihova mitologizacija predstavljala. Nikoli ni šlo za množične selitve in število ljudi, ki so študirali v različnih krajih, je sploh bilo izjemno majhno.

pričevanje, s katerim je potrdil Vlačićevo istovetnost (gl. prepis tega dokumenta na koncu prispevka).¹¹

Vlačić je pričevanje iz Labina pridobil zato, ker so, kot je tudi sam povedal, nekateri ljudje dvomili v njegov krščanski krst in rojstvo v zakonu, vključno s priimkom. Že leta 1568, kmalu po prihodu v Strasbourg, je skupina tamkajšnjih teologov od njega zahtevala pregled in razlago vseh teoloških razprav, v katerih je sodeloval do takrat, saj so želeli ugotoviti, od kod izvira njegov sporni sloves. Vlačić se je odzval tako, da je napisal *Narratio actionum et certaminum M. Matth. Fl. Illyrici. Bona fide conscripta*,¹² besedilo, v katerem je pripovedoval o svojem izvoru, življenju in najpomembnejših razpravah, v katerih je sodeloval. Potrjena pričevalna listina, ki jo je pridobil iz Labina, je še dodatno uradno potrdila njegovo istovetnost in resničnost njegovih trditev o poreklu in življenjski poti.¹³

Za potrditev pričevanj so zaprosili Matijev stric po materini strani, Luciano Luciani, in druge priče, ki so bili vsi moške z ugledom in vplivom v labinski skupnosti. Navedeni so z imeni in potrjujejo Vlačićevo istovetnost ter pripadnost družini Vlačić-Franković: častiti Gaspere Luciano, labinski duhovnik, 80 let; Antonio de Sydro, kanonik, 50 let; Sebastiano Lupatino, labinski plemič, 72 let; Ubaldo Schampichio, plemič iz iste pokrajine in Lucianov sorodnik, 50 let; Zaharija Agatić, labinski meščan, 80 let. Dekliško ime Vlačićeve matere je bilo Jakobeja Luciani, v sorodu pa je bila tudi z družino Lupetino. Tako je jasno, da je bil med pričami vsaj en Vlačićev sorodnik.

Pričevanje tudi omenja nekatere Vlačićeve izkušnje iz Basla leta 1536, kjer je živel v hiši Simona Grynäusa, in iz Tübingena, kjer je stanoval pri

- 11 Hvaležen sem patru Petru Galaunerju in leksikografu Jozu Mareviću za pomoč pri interpretaciji tega dokumenta, še posebej nekaterih kratic.
- 12 *Iskrena zgodba o dejanjih in sporih mag. Matija Vlačića Ilirika* (Vlačić 1568). To delo je bilo objavljeno po njegovi smrti, čeprav je rokopis očitno krožil že prej. Izvirno latinsko besedilo je izdal Conrad Schlüsselburg (1599, 802–57), Kaspar Heldelin ml. pa ga je prevedel v nemščino in ga objavil skupaj s svojim govorom na Vlačićevem pogrebu (Heldelin 1575, Sijj r–Eeij v).
- 13 Ta dokument je sam po sebi nadvse nenavaden in morda je original še vedno v strasbourškem arhivu.

Matiji Grbcu Iliriku. O zadnjem govori kot o svojem rojaku (*popularique meo*). Vlačić je ta dokument objavil leta 1570 v Baslu (323–26 [X2r–X3v]).¹⁴ Zatlčil ga je med svoje dolgo in sporno teološko delo o izvirnem grehu ter podobno delo Paula Reineckerja,¹⁵ zato ga je bilo izredno težko najti.

Vendar pa labinsko pričevanje iz leta 1569 postavlja več vprašanj kot jih rešuje. Vlačićev stric, Luciano Luciani, je bil takrat labinski sodnik. Zakaj in čemu bi zahteval izdajo takšnega dokumenta? Najverjetneje ga je za to prosil sam Matija. Vlačića so njegovi številni nasprotniki in sovražniki pogosto obtoževali goljufanja, laganja in kraje dokumentov (Olson 1981; prev. v hrv. 1984) in nekateri so trdili, da niti njegov priimek ni resničen (saj je uporabil latinizirano različico *Flacius* namesto izvorne *Vlačić*, in ji dodal vzdevek *Illyricus*, poleg tega pa skoraj nikoli ni uporabljal priimka, ki je bil bolj pri srcu njegovemu očetu, namreč *Franković*), torej tudi njega osebno ni mogoče šteti za verodostojnega. To pričevanje pa je dokazovalo, da ni uporabljal lažnega imena, in je bilo uporabno kot orodje za utišanje nasprotnikov. Dokument je Vlačiću očitno koristil, saj si je na vse pretege prizadeval, da bi mu, skupaj z veliko družino, dovolili ostati v Strasbourgu, in njegovo bivanje se je nato podaljšalo do maja 1573. Njegovo življenjsko potovanje se je končalo v Frankfurtu na Majni, kjer je na praznik svetega Matije, 24. februarja 1575, dobil odgovor na prošnjo za podaljšanje bivanja zase in za svojo družino:

V skladu s prošnjo Matije Vlačića Ilirika, da bi z njim potrpeli in mu dovolili še dlje ostati in tukaj bivati: Naj se mu ugotovi, da ostane še do prvega maja. Zatem pa naj odide in se gosti kje drugje. (Frankfurt 1575, 86r)¹⁶

Žal je Vlačić umrl 11. marca 1575, preden je potekel rok, ki so mu ga dali mestni uradniki.

14 Uvod, posvečen grofu Vollradu von Mansfeldu, je datiran v Strasbourgu, 1. januarja 1570.

15 Reinecker, *Methodica probatio propositionis: Quod peccatum originale sit substantia*. Za Reineckerjevo kratko biografijo gl. Ilič 2014, 204; op. 192.

16 Als Mathias Flacius Illiricus suppliciert vnnd gebetten, mit Ime geduldt zutragen vnnd noch lenger allhie bleiben vnnd wonnen zu lassen: Soll mann Ime noch biß vff Prima Maij alhie zu bleiben zu vergunnen, doch das Er sich alßdann von hinnen mache vnnd seinen Pfennig andertwo zere.

Ta kratki pregled Vlačičevega *peregrinatio academica* in njegove življenjske poti razkriva dve želeni področji za nadaljnje raziskave: prvič, odkriti več podatkov o njegovih mladih letih in vplivih v Labinu. To vključuje tudi neodgovorjena vprašanja in dvoumnosti iz pričevanja iz leta 1569. Drugo področje, ki je še vedno slabo raziskano, pa je Vlačičevo bivanje v Benetkah. Prispevki o teh dveh področjih bi nam pomagali natančneje rekonstruirati njegov zgodnji življenjepis in, upajmo, tudi pridobiti boljši uvid v njegove življenjske izkušnje.

VIRI IN LITERATURA

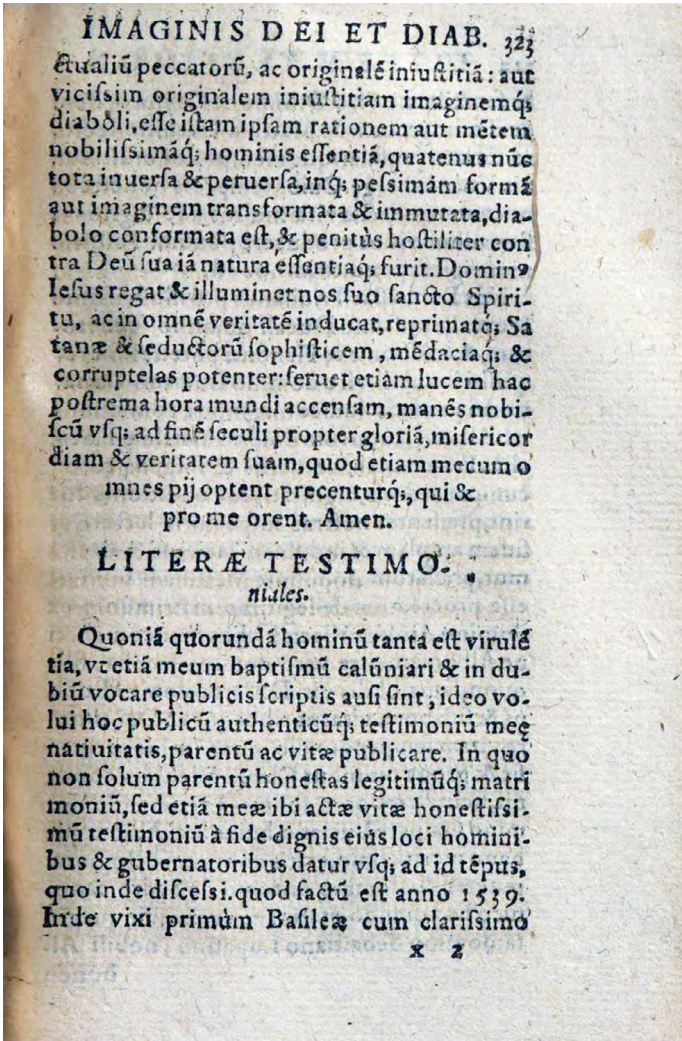
- Förstemann, Karl Eduard, ur. (1841) 1976. *Album Academiae Vitebergensis, vol. 1: 1502–1560*. Aalen: Scientia Verlag.
- Frankfurt/Main, Institut für Stadtgeschichte im Karmeliterkloster, Ratsprotokoll und Bürgermeisterbuch, 24. februar 1575, str. 86r.
- Heldelin, Kaspar, ml. 1575. *Eine Chrisliche predigt vber der Leiche des Ehrnwu(e)rdigen vnd hochgelerten Herrn / M: Matthiae Flacij Illyrici / Weiland getrewen Dieners vnd bestendigen Mertirers Jesu Christi / fromen hertzen zu gut gestellet / Durch M. Gasparem Heldelinum Lindauensem. Item / Summarischer Bericht / der Handlungen vnd Streitsachen Herrn Matthiae Flacij Illyrici / von jm selbst verzeichnet*. Oberursel: Nikolaus Heinrich st. (VD 16 H 1563).
- Ilić, Luka. 2011. »Praeceptor Humanissimus et duo Illyri: Garbitius et Flacius.« V *Philipp Melanchthon. Lehrer Deutschlands, Reformator Europas*, ur. Irene Dingel in Armin Kohnle, 65–79. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt.
- . 2014. *Theologian of Sin and Grace: The Process of Radicalization in the Theology of Matthias Flacius Illyricus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- . 2015. »What has Flacius to do with Erasmus? The Biblical Humanism of Matthias Flacius Illyricus.« V *Colloquia Maruliana 24: Antička baština u renesansnom tekstu (2)*, ur. Neven Jovanović et al., 207–21. Split: Književni krug.
- Index auctorvm, et librorum, qui ab Officio Sanctae Rom. et Vniuersalis Inquisitionis caueri ab omnibus et singulis in uniuersa Christiana Republica mandantur, sub censuris contra legentes, uel tenentes libros prohibitos in bulla, quae lecta est in conena Domini expressis, et sub alijs poenis in Decreto eiusdem Sacri officij contentis*. 1559. Rim: ex Officina Saluiana.
- Irrgang, Stephanie. 2002. *Peregrinatio Academica. Wanderungen und Karrieren von Gelehrten der Universitäten Rostock, Greifswald, Trier und Mainz im 15. Jahrhundert*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

- Kaufmann, Thomas. 2001. »Erfahrungsmuster' in der frühen Reformation.« V »Erfahrung« als Kategorie der Frühneuzeitgeschichte (*Historische Zeitschrift, Beiheft 31*), ur. Paul Münch, 281–306. München: Oldenbourg.
- Kostrenčić, Ivan. 1874. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven in den Jahren 1559–1565*. Dunaj: Carl Gerold's Sohn.
- Ladić, Zoran, in Elvis Orbančić, ur. 2008. *Spisi istarskih bilježnika 1: Spisi labinskih bilježnika 1; Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525–1550)*. Pazin: Državni arhiv.
- Luther, Martin. (1544) 1947. Pismo Balthasarju Alteriju, 12. november (št. 4041). V *Dr. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe; Briefwechsel 10*, 679–82. Weimar: Böhlau.
- Mirković, Mijo. 1960. *Matija Vlačić Ilirik*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Olson, Oliver Kermit. 1981. »Der Bücherdieb Flacius: Geschichte eines Rufmords.« *Wolfenbütteler Beiträge 4*: 111–45.
- . 1984. »Flacius kradljivac knjiga: povijest jedne teske klevete.« *Prevedel Tullio Vorano. Istra 22 (1)*: 79–101.
- Rajhman, Jože, ur. 1986. *Pisma Primoža Trubarja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Sanudo, Marin. 1847. *Itinerario di Marin Sanuto per la Terraferma veneziana nell'anno MCCCCLXXXIII*. Padova: La Tipografia del Seminario.
- Schlüsselburg, Conrad. 1599. *Catalogi haereticorum liber 13*. Frankfurt ob Majni: Johann Sauer, Verl. Peter Kopff.
- Steinmann, Martin. 1967. *Johannes Oporinus: Ein Basler Buchdrucker um die Mitte des 16. Jahrhunderts (Basler Beiträge zur Geschichtswissenschaft 105)*. Basel in Stuttgart: Helbing & Lichtenhahn.
- Tamáská, Máté. 2008. »Die ungarische Peregrination an die Universität Wittenberg während des 16. Jahrhunderts.« V *Universitäten im östlichen Mitteleuropa: Zwischen Kirche, Staat und Nation – Sozialgeschichtliche und politische Entwicklungen*, ur. Peter Wörster, 269–93. München: Oldenbourg.
- Trubar, Primož. (1563) 1986. Pismo baronu Ivanu Ungnadu, Ljubljana, 8. julij. V *Rajhman 1986*, 152–53.
- Twesten, August Detlev. 1844. *Matthias Flacius Illyricus: eine Vorlesung; Mit autobiographischen Beilagen und einer Abhandlung über Melancthons Verhalten zum Interim von Hermann Rossel*. Berlin: G. Bethge.
- Vlačić, Matija Ilirik. (1549) 1844. »Vertheidigungsschrift des Flacius Illyricus an die Schule zu Wittenberg.« V *Twesten 1844*, 35–63.

- . 1563. Pismo Hartmannu Beyerju, Regensburg, 30. avgust. V Frankfurt ob Majni, Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg, Sign. MS. Ff. H. Beyer A 194, str. 229r–229v.
- . (1568) 1575. »Erzählunge der handlungen / oder Religionsstreiten vnd Sachen Matthiae Fl: Illyrici / von im selbs trewlich vnd warhafftiglich / auff Beger der Prediger zu Strasburg / beschrieben / Anno 1568. zu Strasburg.« V Heldelin 1575, Sijj r–Eejj v (VD16 F 1380/1381).
- . (1568) 1599. »Narratio actionum et certaminum M. Matth. Fl. Illyrici bona fide conscripta a Flacio ipso.« V Schlüsselburg 1599, 802–57.
- . 1570. *Demonstrationes evidentissimae doctrinae de essentia imaginis dei et Diaboli, iustitiae[ue] ac iniustitiae originalis, vnà cum testimonijs veterum ac recentium theologorum*. Basel: Pietro Perna. (VD16 F 1339).
- Vorano, Tullio. 2012. »Labin Vlačićevo doba u spisima notara Bartolomea Gervasija.« V *Matija Vlačić Ilirik [3]: Proceedings of the Third International Conference on Matthias Flacius Illyricus, Labin/Croatia, 2010*, ur. Marina Miladinov in Luka Ilić, 316–33. Labin: Grad Labin.
- Wackernagel, Hans Georg, ur. 1956. *Die Matrikel der Universität Basel im Auftrag der Universität Basel 2 (1532–1601)*. Basel: Verlag der Universitätsbibliothek.
- Zigerius, Emericus. 1549. *Epistola cvivsdam pii concionatoris, ex Turcia, ad M. Illy. missa, qualis nam status Euangelij, & Ecclesiarum sub Turco sit indicans, cum Praefatione Illyrici*. Magdeburg: Rödinger, Christian d. J. (VD16 Z 464).

Iz angleščine¹⁷ prevedla Marija Zlatnar Moe

17 Razprava je bila prvič objavljena pod naslovom »*Peregrinatio academica and Life Pilgrimage of Matthias Flacius Illyricus*«, kot poglavje obsežne jubilejne monografije *Matthias Flacius Illyricus: Biographische Kontexte, theologische Wirkungen, historische Rezeption (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte, Mainz – Beihefte, Abteilung Abendländische Religionsgeschichte, Band 125)*, ur. Irene Dingel, Johannes Hund in Luka Ilić, 11–20. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2019, 378 strani.

Flaccij Ilirici, *Demonstrationes evidentissimae doctrinae de essentia imaginis dei et diaboli iustitiaque ac iniustitiae originalis, una cum testimoniis veterum ac recentium theologorum*, Basileae 1570, 323–326 (X2r–X3v).

<http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb11287206-0>

324. LITERÆ TESTIMON.

& sanctissimo viro D. Simone Grynæo, dein de Tubingæ cum M. Matthia Garbitio lectore Græco popularique meo, postea multis annis Vuittenbergæ. Cuius temporis honestè in nocenterque actæ vitæ multos fide dignos testes adhuc viuos producere possum. Testimonium igitur prædictum hoc est:

Nos Balthassar Triuisianus pro illustrissimo & excellentissimo Ducali dominio Venetorum, &c. Albonæ & Flanonæ potestas. Sic requisiti à nobili viro domino Luciano Luciano ad præsens iudice magnificæ communitatis Albonæ, auunculo domini Matthiæ Flacij, aliàs Francouich, vniuersis & singulis cuiuscunque ordinis, dignitatis & conditionis fuerint, præsentibus nostras inspecturis lecturisque fidem amplam & indubiam facimus & attestamus, præfatum dominum Matthiam fuisse & esse procreatum de legitimo matrimonio ex domino Andrea Vlacich, aliàs Francouich, ciue Albonæ: matre verò domina Iacoba, filia quondam nobilis viri D. Bartholomæi Luciano, & sub bona vita moribusque ac Dei timore vitam semper duxisse, quam diu hic permanfit, & prout omnibus Christi fidelibus conuenit, sicuti certiorati fuimus à reuerendo domino Gaspare Luciano, huius loci Albonæ plebano meritissimo, ætatis annorum octoginta: reuerendo domino Antonio de Sydro, canonico honorando, ætatis annorum quinquaginta: domino Sebastiano Lupatino, nobili Albonen

LITERÆ TESTIMON. 325

bonensi, ætatis annorum septuaginta duorū:
 domino Vbaldo Schampichio, nobili huius
 loci, ætatis annorum quinquaginta: & D. Za-
 charia Agatich, ciue Albonensi, ætatis annorū
 octoginta: nec non à plerisque alijs de seniori-
 bus tam de nobilibus, quàm de ciuibus huius
 loci Albonę, cum iuramento testificantibus,
 fidemque nobis facientibus, suprā nominatū
 D. Matthiam fuisse & esse procreatum ex præ-
 dictis iugalibus D. Andrea Vlacich, aliàs Fran-
 couich, & domina Iacoba, filia memorati D.
 Bartolomæi, & quilibet eundē dominū Mat-
 thiam agnoscens, de præmissis attestari vale-
 ret: fidem quoque faciētes, antedictū D. Mat-
 thiam annos viginti incirca habentē de anno
 1536. ex hac patria discessisse. In quorū fidē &
 testimoniū præmissa sigillo diui Marci corro-
 borari iussimus. Datum Albonę, die decimo
 nono mensis Iunij. M. D. LXIX.

*Baldifera Triuisan podesta di Al-
 bona è Fionoria di mā pro-
 pria subscripsit.*

Ego Ioannes Antonius de Laurentijs de
 C. S. p. publicus Imperiali auctoritate notari-
 us, ad præsens verò cancellarius præfatæ ma-
 gnificæ communitatis, præmissam fidem man-
 dato antelati magnifici D. potestatis (prout
 mihi cōmissum fuit) scripsi, & in hanc publicā
 formam redegi, appositisque meis signo & no-

326

PECCATVM ORIG.

mine solitis, ad maiorem præmissorū corrobor-
rationem me subscripsi, sigilloque diui Marci
(prout suprā mihi à præfato magnifico D. po-
testate iniunctum extitit) corroborauit.

I. A. D. L. *Additum est in authentico mēbra-
naceo infigue notarij.*

METHODICA PRO- BATIO PROPOSITIONIS,

Quòd peccatum originale sit substantia,

Per D. M. Pau. Rel. D. VV.

Tū hæc locutio & forma verbo-
rum, Peccatum originale esse sub-
stantiam, hoc est, subsistens quid-
dā, p̄sens & operās in homine) no-
ua & inusitata multisq; absurda,
& in Ecclesia Christi intolerabilis videatur,
præcipuè cum non expresse ac ad uerbū pona-
tur in Scriptura, & multa philosophica & dia-
lectica argumēt a ipsi opponi possint: tamen
si rectè examinatur ab omnibus veritatē verè
amantibus secundū regulas vsitatas, secundū
quas omnes eius modi, phrasēs & locutiones
docentiū in Ecclesia examinari solent: liqui-
dò constabit, hanc propositionem esse veram,
piam, & ob multas grauissimas causas omni-
no in Ecclesia vtilem atq; necessariā. Duæ ve-
rò po-

Flacij Ilirik
Pričevalna listina
transkripcija

LITERAE TESTIMONIALES.

Quoniam quorundam hominum tanta est virulentia, ut etiam meum baptismum calumniari et in dubium vocare publicis scriptis ausi sint, ideo volui hoc publicum authenticumque testimonium meae nativitatis, parentum ac vitae publicare. In quo non solum parentum honestas legitimumque matrimonium, sed etiam meae ibi actae vitae honestissimum testimonium a fide dignis eius loci hominibus et gubernatoribus datur usque ad id tempus, quo inde discessi. Quod factum est anno 1539. Inde vixi primum Basileae cum clarissimo et sanctissimo viro D.(omino) Simone Grynaeo, deinde Tubingae cum M.(agistro) Matthia Garbitio lectore Graeco popularique meo, postea multis annis Vuittenberge. Cuius temporis honeste innocenterque actae vitae multos fide dignos testes adhuc vivos producere possum. Testimonium igitur praedictum hoc est:

Nos Balthassar Trivisanus pro illustrissimo et excellentissimo Ducali dominio Venetorum, et c. (ommunitatis) Albonae et Flanonae potestas. Sic requisiti a nobili viro domino Luciano Luciano ad praesens iudice magnificae communitatis Albonae, avunculo domini Matthiae Flacii, alias Francovich, universis et singulis cuiuscunque ordinis, dignitatis et conditionis fuerint, praesentes nostras inspecturis lecturisque fidem amplam et indubiam facimus et attestamur, praefatum dominum Matthiam fuisse et esse procreatum de legitimo matrimonio ex domino Andre Vlacich, alias Francovich, cive Albonae: matre vero domina Iacoba, filia quondam nobilis viri D.(omini) Bartholomaei Luciani et sub bona vita moribusque ac Dei timore vitam semper duxisse, quamdiu hic permansit, et prout omnibus Christi fidelibus convenit, sicuti certiorati fuimus a reverendo domino Gaspare Luciano, huius loci Albonae plebano meritissimo, aetatis annorum octoginta: reverendo domino Antonio

de Sydro, canonico honorando, aetatis annorum quinquaginta: domino Sebastiano Lupatino, nobili Albonensi, aetatis annorum septuaginta duorum: domino Ubaldo Schampichio, nobili huius loci, aetatis annorum quinquaginta: et D.(omino) Zacharia Agatich, cive Albonensi, aetatis annorum octoginta: nec non a plerisque aliis de senioribus tam de nobiles, quam de civibus huius loci Albonae, cum iuramento testificantibus, fidemque nobis facientibus, supra nominatum D.(ominum) Matthiam fuisse et esse procreatum ex praedictis iugalibus D.(omino) Andrea Vlacich, alias Francouich et domina Iacoba, filia memorati D.(omini) Bartolomaei et quilibet eundem dominum Matthiam agnoscens, de praemissis attestari valeret: fidem quoque facientes, antedictum D.(ominum) Matthiam annos viginti incirca habentem de anno 1536. ex hac patria discesisse. In quorum fidem et testimonium praemissa sigillo divi Marci corroborari iussimus. Datum Albonae, die decimo nono mensis Iunii. M. D. LXIX.

Baldisera Trivisan podesta di Albona e Fionoria di ma(nu) propria subscripsit.

Ego Ioannes Antonius de Laurentiis de C.(ancellarius) S.(pettabile) p. publicus Imperiali auctoritate notarius, ad praesens vero cancellarius praefatae magnificae communitatis, praemissam fidem mandato antelati magnifici D.(omini) potestatis (prout mihi commissum fuit) scripsi et in hanc publicam formam redegi, appositisque meis signo et nomine solitis, ad maiorem praemissorum corroborationem me subscripsi, sigilloque divi Marci (prout supram mihi a praefato magnifico Domino potestate iniunctum extitit) corroboravi.

I.(oannes) A.(ntonius) D.(e) L.(aurentiis)

Additum est in authentico membranaceo inisigne notarii.

Flacij Ilirik
Pričevalna listina
prevod

Ker je hudobija nekaterih ljudi tolikšna, da so si celo drznili v javnih spisih spletkariti in dvomiti o mojem krstu, sem hotel objaviti to javno in avtentično pričevanje o mojem rojstvu, starših in življenju. V njem je podano ne samo dostojanstvo staršev in veljavnost zakona, temveč tudi nadvse častno pričevanje o mojem tamkajšnjem življenju, in to od zaupanja vrednih ljudi in vodilnih onega kraja; vse do časa, ko sem šel od tam. To se je zgodilo leta 1539. Potem sem živel najprej v Baslu s preslavnim in presvetlim možem, gospodom Simonom Grynäusom, nato v Tübingenu z magistrom Matijem Grbcem, grškim lektorjem in mojim rojakom, pozneje mnogo let v Wittenbergu. Glede dostojnega in poštenega življenja v tem času lahko pripeljem še mnogo živih prič, vrednih zaupanja. Omenjeno pričevanje je torej tole:

Mi, Baldisera Trivisan, za preslavno in najodličnejše vojvodsko gospostvo Benečanov ter mest Labina (Albona) in Plovina (Flanona) župan. Tako vprašani od plemenitega moža gospoda Luciana Lucianija, sedaj sodnika veličastnega mesta Labina, strica gospoda Matija Vlačiča oziroma Frankovića, vsem in vsakomur – naj bodo katerega koli stanu, časti in položaja –, ki bodo pogledali in brali to našo [listino], jasno in nedvoumno zagotavljamo in potrjujemo, da je omenjeni gospod Matija bil in je potomec veljavnega zakona gospoda Andree Vlačiča oziroma Frankovića, državljana Labina; mati pa je bila gospa Jakobea, hči nekoč plemenitega moža gospoda Bartolomeja Lucianija, in je s poštenim življenjem in značajem vedno živela v strahu božjem, dokler je vztrajala tu, in tako kot je primerno za vse krščanske vernike; tako smo bili obveščeni od častitega gospoda Gaspareja Luciana, nadvse zaslužnega župnika tega kraja Labina, starega 80 let; od častitega gospoda Antonija de Sydro, častnega kanonika, starega 50 let; od gospoda Sebastiana Lupatina, albonskega plemenitaša, starega 72 let; od gospoda Ubalda Schampicha, plemenitaša tega kraja, starega 50 let; in g. Zaharija Agatića, labinskega državljana, starega 80 let; pa tudi od mnogih drugih starejših in ple-

menitejših od državljanov tega kraja Labina, ki so pod prisego pričali in zagotovili, da je zgoraj imenovani g. Matija bil in je potomec prej omenjenih zakoncev g. Andree Vlačića oziroma Frankovića in gospe Jakobee, hčere omenjenega g. Bartolomeja, in kdorkoli pozna istega gospoda Matija, bi lahko potrdil prej napisano; tudi zagotavljajoči, da se je isti gospod Matija, ko je imel približno 20 let, leta 1536 umaknil iz te domovine. V zagotovilo in verodostojnost vsega tega smo napisano dali potrditi z žigom svetega Marka. Dano v Labinu, dne 19. junija 1569.

Baldisera Trivisan, župan Labina in Plovina, je podpisal lastnoročno.

Jaz, Giovanni Antonio de Laurentiis de C.S.p., javni notar s cesarsko veljavo, trenutno kancler omenjenega veličastnega mesta, sem napisal prej izrečeno zagotovilo po nalogu omenjenega veličastnega gospoda župana (kot mi je bilo zaupano) in ga uredil v tej obliki; kot običajno sem priložil svoj znak in ime, za močnejšo potrditev zapisanega sem se podpisal in potrdil z žigom svetega Marka (kot mi je bilo prej naloženo od omenjenega veličastnega Gospoda župana).

I.(oannes) A.(ntonius) D.(e) L.(aurentiis)

Dodan je grb notarja na avtentičnem pergamentu.

Iz latinščine prevedel Martin Benedik